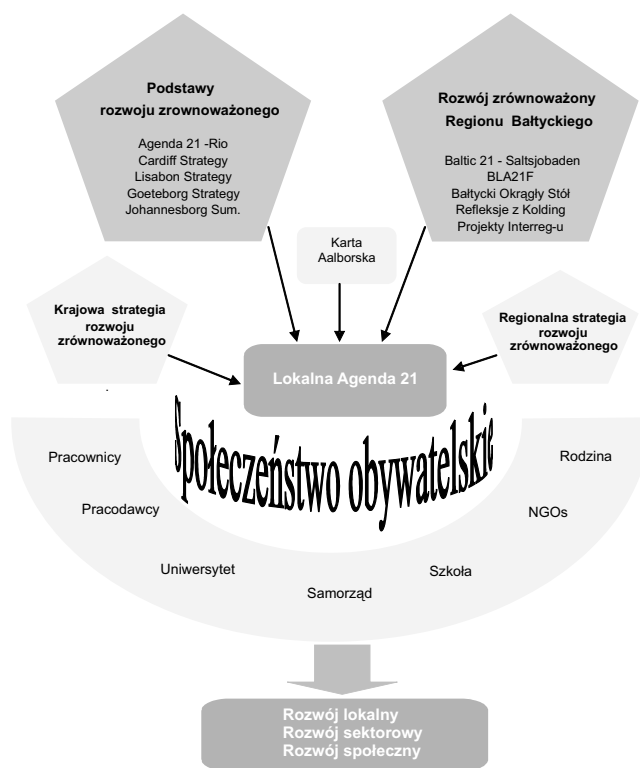

Lokalne Agendy 21 – mobilizacja społeczna na rzecz partnerskiego tworzenia produktów turystyki zrównoważonej

Proponuję w tej częściowej ekspertyzie rozważyć możliwość wykorzystania dla wspierania rozwoju turystyki zrównoważonej (w szczególności przygotowania w układzie lokalnym jej konkretnych produktów) specyficznej instytucji społecznej, jaką są powstałe w licznych gminach i powiatach partnerstwa o nazwie Lokalna Agenda 21. Jak wiadomo mają one genezę w światowym dokumencie AGENDA 21 przyjętym przez Konferencję ONZ w Rio de Janeiro w 1992 roku.

Schemat związku programów i instytucji, a przede wszystkim głównych segmentów społeczeństwa obywatelskiego zaangażowanych w proces tworzenia Lokalnej Agendy 21 przedstawia rysunek 1.

Rys. 1. Schemat związków instytucjonalnych i programowych Lokalnej Agendy 21 w BSR

Przedstawiony schemat ukazuje siłę społeczeństwa obywatelskiego w rozwoju lokalnym. W powiązaniu z nadbudową instytucjonalną i programową tworzy spójny model przekształcania rozwoju w pożądanym kierunku.

Teza nr 1

Lokalna Agenda 21 jest społecznym integratorem rozwoju zrównoważonego

Podstawy programowe Lokalnej Agendy 21 zostały przygotowane w przyjętej w 1994 roku Kartce Aalborskiej¹. Masowe poparcie dla LA21 stało się ruchem później, po przyjęciu „Lizbońskiego programu działania: od słów do czynów”². Program opierał się na stworzeniu rozbudowanego procesu przygotowań samorządów lokalnych do wdrożenia nowych zasad rozwoju lokalnego. Do tego konieczne jest objawienie politycznej woli, aby samorządy lokalne stały się głównym opiekunem działalności Lokalnej Agendy 21. To właśnie władze lokalne muszą wyłonić grupę zmotywowanych działaczy gotowych pokierować zmianami w zachowaniach społecznych i gospodarowaniu. To one powinny zapewnić kompetentną kadre i środki finansowe, zatrudnić profesjonalistów ds. pomocy i mediacji, a także sprawować funkcję kierowniczą. Nie powinny jednak dominować. Lokalna Agenda 21 wymaga zaangażowania ze strony całości samorządu terytorialnego w mieście, gminie czy też na wsi. W strategii angażowania społeczności odpowiednia moc zależy od upowszechnienia konsultacji i tworzenia partnerstw z różnymi grupami społecznymi w celu osiągnięcia synergii na drodze współdziałania. Instrumentem tego partnerskiego podejścia jest powołanie Forum Lokalnej Agendy 21. Forum tworzy nie tylko nową filozofię i wizję zrównoważonego rozwoju, ale przede wszystkim internalizuje przyjęte cele i wartości, realizując lizboński program przejścia do praktycznych działań. Powstaje proces opierający się na wielu zasadach, wzorcach i instrumentach. Wśród nich na naszą uwagę zasługują następujące:

- sporządzanie planów ekologicznych, a także programów zarządzania i audytu ekologicznego - EMAS (*Environmental Management and Auditing System*);
- podnoszenie świadomości powiązań pomiędzy czynnikami społecznymi, gospodarczymi i ekologicznymi;
- tworzenie sojuszy ośrodków władzy: związków, sieci oraz kampanii.

Filozofia kampanii Lokalnej Agendy 21 zmierza w kierunku obudzenia powszechnej świadomości nowych wartości i celów związanych ze środowiskiem naturalnym miast i gmin. Toteż wielką wagę przywiązuje się do przeprowadzania profesjonalnych szkoleń kadry urzędniczej, na których przedstawiane będą możliwości działania, dobre wzorce, metody i instrumenty zarządzania. Jednak najważniejsze jest podniesienie świadomości wszystkich grup społeczności lokalnej, poprzez programy edukacyjne i szkoleniowe w przedszkolach, szkołach, na uniwersytetach oraz w szkołach zawodowych i instytucjach kształcenia dorosłych.

¹ *Charter of European Cities & Towns Towards Sustainability* – Aalborg Charter zapoczątkowała działalność Europejskiej Kampanii na rzecz Ekorozwoju Miast i Gmin, do której przystąpiło jak dotąd 250 samorządów terytorialnych i regionalnych. Podpisując Kartę, zobowiązały się do poszukiwania porozumienia pomiędzy poszczególnymi społecznościami lokalnymi na rzecz zrównoważonego rozwoju (Lokalna Agenda 21).

² Drugiej Europejskiej Konferencji na rzecz Ekorozwoju Miast i Gmin, Lizbona, Portugalia, 8 października 1996.

Potwierdzenie idei Lizbońskiego Programu Działań na rzecz LA21 w Regionie Bałtyckim nastąpiło dość szybko, na konferencji w Turku w 1998 roku³. Na konferencji „Zdrowie i Ekorozwój miast” zwrócono uwagę na rolę, jaką powinny spełniać silne organizacje, sieci i porozumienia partnerskie. W szczególności budowanie sieci pomiędzy władzami lokalnymi a innymi uczestnikami i zaangażowanymi w proces osobami, np.: jednostkami pozarządowymi i miejscowym środowiskiem biznesowym, a także zawiązywania międzynarodowych porozumień w regionie bałtyckim.

Ważnym narzędziem jest edukacja ekologiczna i świadomość społeczna, jak również angażowanie młodych ludzi w program Lokalnej Agendy. Jednakże na konferencji zwrócono się do rządów krajów Regionu Bałtyckiego o przyjęcie odpowiedzialności politycznej i za przyznanie na rzecz tych działań odpowiednich środków finansowych.

Teza nr 2

Bałtycki wymiar Lokalnej Agendy 21 nie przynosi wystarczających sukcesów

Agendy 21 w Regionie Bałtyckim w trzech głównych obszarach:

- w obszarze bałtyckiej współpracy wokół Lokalnej Agendy 21 i nowych działań w Bałtyckiej Agendzie 21. Uwidocznili się to szczególnie w tzw. Okrągłym Stole Bałtyckim;
- w regionach krajów bałtyckich, które swoje strategie tworzą w pryzmacie *Sustainable Development*. W Polsce dotyczy to obszaru funkcjonalnego Zielonych Płuc Polski, czy też współpracy regionu woj. Zachodniopomorskiego z niemieckimi partnerami Agendy 21 dla wyspy Wolin;
- w obszarach gminnych i szczególnie wrażliwych (np. w obszarach przybrzeżnych, zlewiskach rzek).

Poczynając od raportu Bruntland, aż do Bałtyckiej Agendy 21 możemy powiedzieć, że Region Bałtycki jest światowym liderem Agendy 21, a rozwój zrównoważony stanowi podstawę jego rozwoju.

Program Działań Bałtyk 21, w którym zawarto 30 przedsięwzięć w siedmiu sektorach (rolnictwo, energetyka, rybołówstwo, leśnictwo, przemysł, turystyka, transport) oraz program VASAB 2010⁴ stanowią ewenement wspólnego porozumiewania się krajów w skali światowej⁵.

W centrum uwagi pozostają regionalne projekty i inicjatywy, komplementarne z innymi działaniami podejmowanymi na szczeblu lokalnym, krajowym, a także z konkretnymi organizacjami biznesu, organizacjami pozarządowymi i innymi aktorami.

Głównym celem Bałtyckiej Agendy 21 przewidzianym w horyzoncie 30 lat jest stworzenie formuły dla połączonych działań członków Programu i innych uczestników, zainteresowanych przejściem Regionu Morza Bałtyckiego do rozwoju zrównoważonego. Program metodologicznie i merytorycznie uzyskał bardzo wysoki stopień zaawansowania: obejmuje przedsięwzięcia i działania w trzech wymiarach:

1. działania wspólne (angażujące dwa lub więcej sektory),
2. działania priorytetowe w sektorach,
3. działania w sferze planowania przestrzennego.

³ Oświadczenie Bałtyckiej Lokalnej Agendy 21 – Regionalna Konferencja na rzecz Ekorozwoju Miast i Gmin, Turku 1998.

⁴ VASAB 2010 – *Visions and Strategies Around the Baltic Sea 2010*.

⁵ Pełne informacje znajdują się na stronie www.baltic21.org

Jednakże jego oddziaływanie jest ograniczone, gdyż program nie promieniował w efektywnej formie na regiony i samorządy lokalne.

Teza nr 3

Zawiedzione nadzieje – Bałtycka Agenda 21 Forum

Forum Bałtyckiej Agendy 21 – *BLA 21 F* – jednocząc reprezentantów władz lokalnych stanowi ważne forum realizacji zarówno Bałtyckiej Agendy 21, jak i lokalnych Agend 21 regionów wokół Bałtyku o charakterze informacyjno-promocyjnym w ramach sieci tzw. Europejskich Miast Zrównoważonego Rozwoju. *BLA 21 F* ma zachęcić do wprowadzenia zasad rozwoju zrównoważonego na poziomie lokalnym poprzez wykreowanie aktywnej sieci kooperacji w Regionie Bałtyckim w ramach Lokalnej Agendy 21 we wszystkich jedenastu krajach bałtyckich. Szczególny nacisk został położony na wzmocnienie i wspomóżenie działań w krajach leżących we wschodniej części regionu.

Głównymi aktorami w sieci są władze lokalne i decydenci, którzy włączyli się w działania Agendy 21 oraz organizacje pozarządowe (NGOs) i ludzie społecznego zaangażowania.

Obszarem, na którym rozgrywa się upowszechnianie lokalnych Agend 21 jest działanie na rzecz wzrostu świadomości społecznej, publicznej partycypacji i odpowiedzialności.

W praktyce cele te są osiągane poprzez kooperację, wymianę doświadczeń i szkolenia, a także *benchmarking*. Istotnym problemem stymulowania nowych idei jest uwzględnienie lokalnego kontekstu związanego z potencjałem ludzkim, kulturą i stopniem uświadomienia zagadnień rozwoju zrównoważonego w danej społeczności.

BLA21F przyjęła odpowiedzialne zadanie w programie *Baltic 21*, w ramach *Joint Action 7* (Wspólne Działania – grupa 7) w zakresie rozwijania świadomości społecznej na rzecz rozwoju zrównoważonego. Został już zrealizowany projekt „Wzrost świadomości społecznej dotyczącej rozwoju zrównoważonego w Regionie Bałtyckim – Bałtyk 21”. Projekt adresowany jest do wszystkich decydentów współpracujących na rzecz lokalnych Agend 21 w Regionie Bałtyckim: władz lokalnych, zainteresowanych mieszkańców, nauczycieli, biznesu, grup konsumenckich, lokalnych organizacji i instytucji. Jednakże główny obszar zainteresowań *BLA21F* związany jest z terenami zurbanizowanymi, w marginalny sposób traktowane są specyficzne warunki, jakie występują na obszarach wiejskich.

Teza nr 4

W poszukiwaniu skutecznych instrumentów wdrażania Lokalnej Agendy 21 ważną i niedocenioną rolę pełni spotkanie Okrągłego Stołu

Okrągły Stół Europejskiej Agendy 21

Jedną z form działania na rzecz zrównoważonego rozwoju, stanowiącą platformę wymiany myśli, doświadczeń i promowania określonych projektów współpracy jest tzw. Okrągły Stół Europejskiej Agendy 21. Zwoływany jest cyklicznie celem zgromadzenia reprezentantów odpowiednich grup Lokalnej Agendy 21 (*LA21*). Został on powołany przez Międzynarodową Radę Lokalnych Inicjatyw na Rzecz Środowiska – *ICLEI*⁶ jako

⁶ *ICLEI* – International Council for Local Environment Initiatives.

element struktury tzw. Kampanii na Rzecz Zrównoważonych Miast i Miasteczek – ESCTC⁷.

Okrągły Stół ma udowodnić, że jest efektywnym mechanizmem umożliwiającym:

- wymianę poglądów i wzajemnych oczekiwań wobec wprowadzenia w życie wspólnej odpowiedzialności za procesy w ramach LA 21, poprzez europejskie partnerstwo,
- dostarczenia forum i infrastruktury dla wymiany informacji oraz promocji dalszej wielosektorowej współpracy w ramach LA21,
- koordynację działań w celu wprowadzenia w życie Karty Aalborskiej.

Spotkania Okrągłego Stołu z udziałem przedstawicieli różnych grup LA 21 odbywają się od 1998 r. Pierwsze odbyło się we Freiburgu – w siedzibie Europejskiego Sekretariatu Międzynarodowej Rady Lokalnych Inicjatyw na Rzecz Środowiska.

Cele Okrągłego Stołu dotyczyły:

- sposobów sektorowej współpracy w ramach LA 21;
- promowania LA 21 na różnych szczeblach i sektorach;
- zaznaczenie szczególnej roli uczestników Okrągłego Stołu w promowaniu partnerstwa w ramach LA 21;
- metod osiągnięcia partnerstwa.

Za kluczowe kwestie dla dalszego rozwoju prac Okrągłego Stołu uznano stosowanie tzw. dobrych praktyk, ustanowienie małych grup zadaniowych, w których pracuje się nad konkretnymi projektami, łączenie zagadnień celem efektywnego wykorzystania potencjału grup zadaniowych oraz komunikację internetową jako skuteczną formę komunikowania się⁸.

Bałtycki Okrągły Stół

Szczególnie interesującym wydarzeniem było zorganizowanie w 2000 roku, w Turku Bałtyckiego Stołu Lokalnej Polityki na Rzecz Środowiska⁹. Nowym elementem były problemy rozszerzenia Unii Europejskiej oraz możliwości utworzenia sieci współpracy pomiędzy krajami bałtyckimi, które oprócz wielu podobieństw, mają przecież swoją specyfikę i odmienne problemy oraz oczekiwania. Różne doświadczenia i zróżnicowany potencjał krajów bałtyckich są właśnie cennym wkładem do utworzenia sieci kooperacji, wspomagania i informacji¹⁰. Ważną rolę odgrywają narodowe polityki na rzecz zrównoważonego rozwoju, a w szczególności – w jaki sposób rządy i jego agendy mogą wspomagać szczebel lokalny w pracach nad LA 21. Drugim ważnym tematem Bałtyckiego Okrągłego Stołu było budowanie sieci miast i miasteczek Regionu Bałtyckiego. Nacisk kładziono na następujące cele:

- wspomaganie współpracy w zakresie istniejących i przyszłych projektów dotyczących realizacji programu Bałtyk 21 na poziomie lokalnym,

⁷ ESCTC –European Sustainable Cities and Town Campaign.

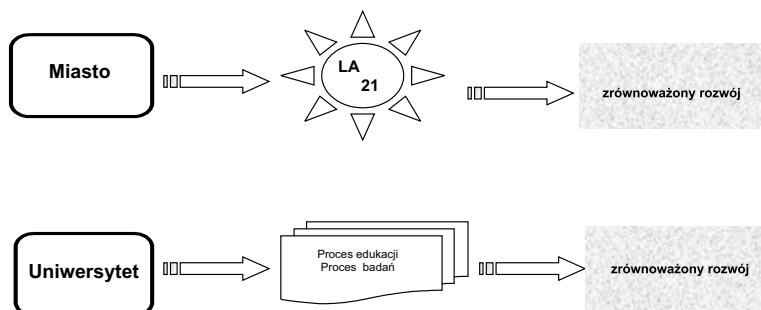
⁸ www.iclei.org/europe/la21/roundtab.htm

⁹ Zasiadli przy nim przedstawiciele ministerstw do spraw środowiska krajów bałtyckich, Unii Europejskiej a także reprezentanci władz lokalnych, sieci miast – Związek Miast Bałtyckich(UBC), uczelni wyższych, różnych organizacji krajowych oraz międzynarodowych, takich jak: Międzynarodowa Rada Lokalnych Inicjatyw na Rzecz Środowiska (ICLEI), Europejska Komisja ds. Środowiska, Europejska Kampania na Rzecz Zrównoważonych Miast i Miasteczek (ESCTC), Bałtyk 21 oraz Forum Bałtyckiej Lokalnej Agendy 21, VASAB 2010 i inne.

¹⁰ Success Factors in Local Environment Policy for Local Agenda 21 and EU Enlargement in the Baltic Sea Region Project.

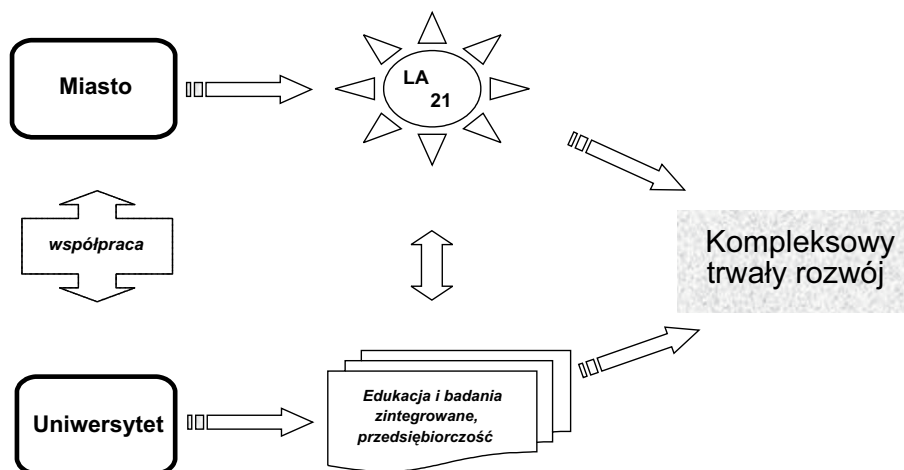
- angażowanie samorządów lokalnych do wdrażania Agendy 21 dla Bałtyku,
- tworzenie lobby do wywierania nacisku na rządy państw Regionu Morza Bałtyckiego, Nordycką Radę Ministrów, Radę Państw Bałtyckich i Komisję Europejską w kwestiach związanych z realizacją zadań programu Bałtyk 21.

Ważnym zagadnieniem, które poruszyłam w czasie konferencji stał się problem przekształceń współpracy miast i uniwersytetów (ośrodków wiedzy i kształcenia) w dążenia do rozwoju zrównoważonego. Na poniższych rysunkach przedstawiam dwa modele sieciowej współpracy miast i uniwersytetów nakierowanej na realizację rozwoju zrównoważonego

Rys. 2. Model tradycyjnej współpracy

Model tradycyjny charakteryzuje się odrębnością procesu społecznego budowania LA 21 od procesów edukacyjnych. W moim przekonaniu, na podstawie analiz polskich praktyk uznałam, że konieczne jest budowanie zintegrowanego podejścia sektora miejskiego, edukacyjnego i biznesowego, co przedstawiam na modelu kooperatywnej współpracy.

Rys. 3. Model kooperatywnej współpracy sieciowej

Znajduje to potwierdzenie w tym, że coraz więcej miast i regionów w Europie wprowadza obecnie swoje Lokalne Programy Działania, przy wsparciu różnych narodowych kampanii, władz lokalnych, organizacji pozarządowych, a także przy coraz większym zaangażowaniu obywateli i instytucji edukacyjnych. Jest to niewątpliwie efekt działania grup zaangażowanych w pracach Okrągłego Stołu.

Wspólne Działania – efekt prac Okrągłego Stołu

Koncepcja Wspólnych Działań zakłada łączenie sektorów, instytucji i programów w siedmiu działaniach. Wzmocnieniu polityk lokalnej Agendy 21 służy przede wszystkim Wspólne Działanie nr 2 – *Wykorzystanie dla zrównoważonego rozwoju regionalnych gremiów i sieci współpracy*. Zadanie to jest konsekwencją przekonania o potrzebie korzystania z regionalnych gremiów i struktur jako bazy ułatwiającej efektywną współpracę w regionie. Wykorzystanie takich formalnych i nieformalnych struktur jest warunkiem koniecznym do wdrożenia Bałtyk 21. Umocnienie i zwiększenie zainteresowania różnych gremiów specyficznymi zadaniami, wyznaczonymi przez poszczególne sektory, a także wynikającymi z potrzeby kształtowania szerokiej społecznej świadomości poprzez:

- edukację,
- szkolenia,
- rozpowszechnianie informacji,
- kontakty z NGOs¹¹,
- działania lokalne i inne

Wykorzystanie gremiów i struktur współpracy jest istotne dla całego programu działań Bałtyk 21 obejmując wszystkie sektory i wspólne przedsięwzięcia. Rolę koordynującą pełnią: Grupy Wiodące Bałtyk 21, Sekretariat Bałtyk 21 i inni Uczestnicy Odpowiedzialni (Związek Miast Bałtyckich i Forum Bałtyckiej Agendy 21). Wyznaczono również Grupę Wyższych Urzędników (SOG¹²), której zadaniem jest przewodzenie procesowi tworzenia Agendy 21 oraz nadzór nad przebiegiem prac.

Działania wspierające odbywają się we wszystkich sektorach. W tym celu wykorzystuje się różne środki, do których należą m.in. strona internetowa Bałtyk 21 (www.ee/baltic21), biuletyn nowości Bałtyk 21 (Baltic 21 Newsletter), regularne spotkania, seminaria, warsztaty, kontakty nieformalne, etc.

Ważne wsparcie może stanowić BSSSC – *Baltic Sea States Subregional Cooperation*, która jest platformą współpracy dla 162 regionów Morza Bałtyckiego. BSSC oferuje instrumenty umożliwiające budowanie subregionalnej sieci współpracy i rozwiązywanie problemów o najwyższej randze:

- Partnerskie Forum Badawcze bazujące na Internecie¹³,
- Krajowe Forum Współpracy¹⁴.

Najbardziej kompetentnymi instytucjami wspierania LA21 jest niewątpliwie opisany wyżej Okrągły Stół Bałtyckiej Agendy 21 oraz Forum Bałtyckiej Agendy 21. Wspólną inicjatywą Związku Miast Bałtyckich, ICLEI, Centrum Administracji i Techniki Środowiska – ECAT oraz miast: Lahti (Finlandia), Petersburg, Tartu (Estonia) i Jurmala (Łotwa) jest

---

¹¹ NGOs – Nongovernmental Organizations.

¹² SOG – Senior Officials Group.

¹³ IPSF – Internet – based Partner Search Forum.

¹⁴ NP – National Platforms.

przygotowanie programu SAIL¹⁵ – Rozpowszechnianie wiedzy celem wzmocnienia działań mających na celu wdrażanie Lokalnej Agendy 21 w rejonie Morza Bałtyckiego. SAIL ma na celu rozwinięcie systemu sieci współpracy, komunikacji i wszelkich więzi łączących miasta i miasteczka Regionu Morza Bałtyckiego, a także rozwijanie kontaktów z innymi regionami, leżącymi poza Bałtykiem.

Wzmocnienie społecznego oddźwięku idei LA21 dostarczyć też może Wspólne Działanie 7 – *Zwiększanie świadomości zrównoważonego rozwoju wśród konsumentów*.

Wysoki poziom świadomości ludzi na temat wpływu, jaki ma konsumpcja dóbr i usług oraz przepływ materiałów i surowców na środowisko ma ogromne znaczenie dla procesu rozwoju zrównoważonego.

W tej kwestii występują trzy działania składowe:

1. zwiększenie wśród ludzi świadomości zrównoważonego rozwoju o produkcji i działalności przemysłu w ogóle,
2. zintensyfikowanie edukacji publicznej i poszerzenie wiedzy na temat zrównoważonego rozwoju,
3. wprowadzanie systemów eko-znakowania (eco-labelling systems).

Mechanizmem, który może wspierać te cele, jest ogólnobałtycka wymiana doświadczeń na temat zwiększającej się świadomości o zrównoważonym rozwoju oraz odbywanie krajowych posiedzeń w celu skontaktowania ze sobą różnych uczestników działań LA21, np. reprezentantów ministerstw, władz lokalnych, jak i organizacji biznesowych i konsumenckich oraz NGOs.

Większość prac ujętych w Programie Działań została pomyślnie rozpoczęta, choć tempo ich rozwoju jest różne. Niezbędnym jest, aby doświadczenia wyniesione z tej pierwszej fazy zostały uważnie przeanalizowane.

Zidentyfikowano już niektóre pola gdzie pojawiają się problemy. Zaliczono do nich:

- niedostateczne zintegrowanie celów programu Baltic 21 z działaniami sektorowymi,
- słabe zaangażowanie sektora prywatnego,
- niedostateczne zaangażowanie władz politycznych,
- niewystarczające poparcie społeczne.

Istotną cechą programu Bałtyk 21 jest zapewnienie ram dla połączonych wysiłków wielu różnych podmiotów dążących do rozwoju zrównoważonego. Wiele przykładów pokazuje, że regionalna kooperacja jest warunkiem wstępnym zwiększenia zaangażowania i poparcia dla rozwoju zrównoważonego, a program Bałtyk 21, ze swoimi strukturami i konkretnymi przedsięwzięciami (Bałtycki Okrągły Stół, Wspólne Działania) odgrywa w tym procesie istotną, jakkolwiek zbyt pasywną rolę.

Teza nr 5

Przykład europejskiego obszaru funkcjonalnego regionalnej Agendy 21

– „Zielone Płuca Polski”

Polska północno-wschodnia jest jednym z najczystszych ekologicznie i posiadających największe walory przyrodnicze obszarów w Europie, w którym proces tworzenia struktury regionalnej Agendy 21 jest bardzo zaawansowany. Opracowana strategia rozwoju zawiera społeczne, ekonomiczne, środowiskowe i instytucjonalne problemy, do których odnosi się koncepcja ekorozwoju i do których zastosować należy odpowiednie

¹⁵ SAIL- Spreading Awareness to Foster the Implementation of Local Agenda 21 around the Baltic Sea.

zasady postępowania. Dla obszaru ZPP opracowano szereg programów o charakterze ekorozwojowym, do których zaliczyć można między innymi:

- założenia polityki regionalnej obszaru funkcjonalnego „Zielone Płuca Polski” – 19,4% terytorium Polski;
- koncepcję rolnictwa i gospodarki żywnościowej ze szczególnym uwzględnieniem rolnictwa ekologicznego oraz produkcji bezpiecznej żywności na obszarze funkcjonalnym „Zielonych Płuc Polski”;
- koncepcję gospodarowania wodą na obszarze funkcjonalnym ZPP – 1/3 krajowej powierzchni jezior;
- strategię przestrzennego zagospodarowania obszaru funkcjonalnego ZPP – 21,4% lasów i gruntów leśnych, a także 27,1% łąk i pastwisk;
- strategię rozwoju obszaru funkcjonalnego ZPP – niska gęstość zaludnienia i urbanizacji.

Zgodnie z koncepcją ECONET-u na obszarze ZPP znajduje się 13 obszarów węzłowych, z tego aż 12 o znaczeniu międzynarodowym. Istotnym elementem wpisującym się w europejski system obszarów chronionych jest tworzenie transgranicznych obszarów chronionych: „Zalew Wiślany”, Suwalsko-Wisztyńskie, Augustowsko-Olickie, „Puszcza Białowieska”, „Przełom Bugu”.

Obszar „Zielonych Płuc Polski” stanowi jeden z najbardziej zaawansowanych w kojarzeniu koncepcji rozwoju turystyki z rozwojem zrównoważonym. Zrealizowano wiele projektów międzynarodowych, w tym jako przykład - projekt Interreg High Quality Tourism.

High Quality Tourism. *Turystyka wysokiej jakości. Rozwój zrównoważony w szczególnie wrażliwych obszarach czterech regionów wokół Morza Bałtyckiego.*

Poziom rozwoju turystyki i marketingu w Regionie Morza Bałtyckiego, który ma bezpośredni wpływ na ciągły rozwój newralgicznych regionów (Unii Europejskiej i nie-należących) nie jest jednakowy. Region Morza Bałtyckiego nie ma odpowiedniego wizerunku i nie jest postrzegany jako bardzo atrakcyjny turystycznie, jak inne regiony w Europie. W projekcie przyjęto założenie o rozwoju sieci zaangażowanych regionów, włącznie z lokalnymi i regionalnymi autorytetami, organizacjami i instytucjami, jako jedyna droga do połączenia gospodarki i transportu z rozwojem turystyki, która w tym samym czasie byłaby przyjazna środowisku naturalnemu i zgodna z rozwojem zrównoważonym.

Celem projektu było osiągnięcie ciągłego rozwoju, tzn. zrównoważonego rozwoju ekologicznego i socjo-ekonomicznego w newralgicznych obszarach w rejonie Morza Bałtyckiego. W ramach projektu partnerzy pragnęli zwrócić szczególną uwagę na konieczność promowania zintegrowanego zarządzania oraz ciągłego rozwoju specyficznych obszarów Morza Bałtyckiego.

W efekcie prac ekspertów zaangażowanych w realizację projektu w czterech głównych dziedzinach – synergia, marketing turystyczny, obszary chronione oraz dostępność powstało szereg opracowań: koncepcje nowych rozwiązań i projektów na rzecz planowania przestrzennego i rozwoju zrównoważonego, mapy, plany zagospodarowania przestrzennego i przewodniki turystyczne w formie podręcznika, ekspertyzy tematyczne, protokoły z prac ekspertów, filmy video.

PROJEKTY WDROŻENIOWE

- Utworzenie Ośrodka Rozwoju Zrównoważonego w Wigierskim Parku Narodowym.

Wstępny program zakłada wykorzystanie tego obiektu do edukacji ekologicznej, prezentacji dziedzictwa kulturowego, etnografii i historii regionu, propagowania i wymiany doświadczeń z zakresu trwałego użytkowania zasobów przyrody, wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz strategii rozwoju obszarów o szczególnych walorach środowiska naturalnego. W ośrodku będą mogły być organizowane różnorodne szkolenia, warsztaty, seminaria i konferencje – od zajęć „zielonej szkoły” dla młodzieży po spotkania naukowe. Ośrodek winien stać się centrum szkolenia proekologicznych metod gospodarowania oraz podtrzymywania miejscowych tradycji, w tym ginących rzemiosł, rękodziela artystycznego, tradycyjnych zajęć gospodarczych i domowych.

- Centrum Energii Odnawialnej Euroregionu Niemen.

Jest to Ośrodek Rozwoju Zrównoważonego, który pełnić będzie jednocześnie rolę Centrum Energii Odnawialnej, służąc zarówno odbiorcom polskim jak i sąsiadującym regionom Litwy, Białorusi i Obwodu Kaliningradzkiego (Rosji).

Realizacja misji możliwa jest poprzez konsekwentne wdrażanie głównych celów rozwojowych dostępności przedstawionych poniżej:

- zmniejszenie czasu połączeń pomiędzy regionami a głównymi centrami gospodarczymi w kraju i poza granicami, a zwłaszcza głównymi centrami napływu turystów.
- tworzenie i rozwój alternatywnych dla ruchu drogowego form dostępności wewnątrzregionalnej;
- ograniczenie drogowego transportu towarowego na duże odległości na rzecz alternatywnych form transportu, zwłaszcza rozwoju kolei;
- poprawa bezpieczeństwa i stanu infrastrukturalnego głównych szlaków komunikacyjnych, w tym poprzez podniesienie standardu trasy „Via Baltica” do klasy drogi ekspresowej z obejściami głównych ośrodków miejskich w regionie, a kolejowej – do klasy magistrali;
- rozwój infrastruktury granicznej oraz wydajne usprawnienie obsługi pozwalające na zminimalizowanie czasu oczekiwania na przekroczenie granicy;
- poprawa wewnątrzregionalnej infrastruktury komunikacyjnej, łączącej tereny wiejskie i miejsca atrakcyjne turystycznie z głównymi ośrodkami miejskimi regionu;
- poprawa dostępności subiektywnej, zwłaszcza poprzez wzmocnienie pozytywnej promocji regionu, w tym poprzez poprawę stanu infrastruktury, dostępności i bezpieczeństwa;
- zminimalizowanie negatywnych skutków wzrostu ruchu poprzez stosowanie rozwiązań proekologicznych, w tym wspieranie rozwoju proekologicznych form transportu wewnątrz regionu;
- rozbudzenie wrażliwości ekologicznej i prozdrowotnej mieszkańców regionu i gości, sprzyjającej wprowadzeniu rozwiązań transportowych przyjaznych dla środowiska;
- działania na rzecz wydłużenia sezonu turystycznego i większego zróżnicowania produktów turystycznych regionu, celem uzyskania możliwie zrównoważonego w skali roku natężenia ruchu;
- tworzenie w regionie tzw. „zielonych stref” z ograniczonym ruchem drogowym, dostępnych przy pomocy środków transportu przyjaznych dla środowiska;

- rozwój form transportu szczególnie atrakcyjnych turystycznie np. połączeń wodnych (w tym Kanału Augustowskiego i połączenia z Wielkimi Jeziorami Mazurskimi), tras do jazdy konnej, międzynarodowych szlaków rowerowych i pieszych;
- działania w dziedzinie kultury wpływające na rozwój turystyki.

Suwalszczyzna to bogactwo narodów, tradycji, kultur i religii, które funkcjonują obok siebie bezkonfliktowo. Jest doskonałym produktem tzw. turystyki naukowej korzystającej z organizacji „zielonych szkół”, obozów naukowych, konferencji, „turystyki festiwalowej” itd.

Przykłady:

- Międzynarodowe Suwalskie Spotkania Zespołów Kolędniczych.
  - Kaziuk Suwalski.
  - Kiermasz Wielkanocny.
  - Międzynarodowy Festiwal Kapel Folkowych, Spotkania Bębniarskie i Targi Instrumentów Tradycyjnych i Etnicznych.
  - Międzynarodowy Festiwal Sztuki Kulinarnej i Zwyczajów Przystolnych „Okowita 2001”.
  - Międzynarodowy Festiwal Folkloru i Sztuki Jarmarcznej.
  - Suwalskie Prezentacje Artystyczne „Marzeńtańce - przegląd zespołów tanecznych.
  - Ogólnopolski Festiwal Piosenki Żeglarskiej „Szantykałuża 2001” Wigry – Suwałki.
- Rozwój wysokiej jakości usług małych i średnich przedsiębiorstw z wykorzystaniem atutów turystycznych regionu oraz możliwości rozwoju współpracy transgranicznej i międzynarodowej.

Misją programu jest stworzenie najkorzystniejszych warunków dla dynamicznego, wszechstronnego i zrównoważonego rozwoju MŚP na obszarze czterech powiatów pozwalającego na optymalne wykorzystanie wartości regionalnych związanych z turystyką i specyficznym przygranicznym i tranzytowym położeniem, jak też na kreowaniu silnych podmiotów gospodarczych dających utrzymanie i zatrudnienie możliwie szerokiej społeczności regionalnej oraz oferujących usługi i produkty możliwie najwyższej jakości.

Przykładowymi narzędziami realizacyjnymi w okresie do 2010 roku będą:

- program promocji zasad zrównoważonego rozwoju w regionie, w szczególności wśród MŚP;
- program rozwoju współpracy między podmiotami zajmującymi się ochroną środowiska oraz ochroną wartości historycznych, architektonicznych i kulturowych a środowiskami MŚP;
- przygotowany przez środowiska okołobiznesowe i podmioty zajmujące się ochroną środowiska i wartości historycznych, architektonicznych i kulturowych program zasad inwestycyjnych uwzględniających normy zrównoważonego rozwoju.

Teza nr 6

Oddziaływanie Lokalnej Agendy 21 na rozwój turystyki – próba syntezy.

Implementacja postanowień Szczytu z Johannesburga w rozwoju lokalnym

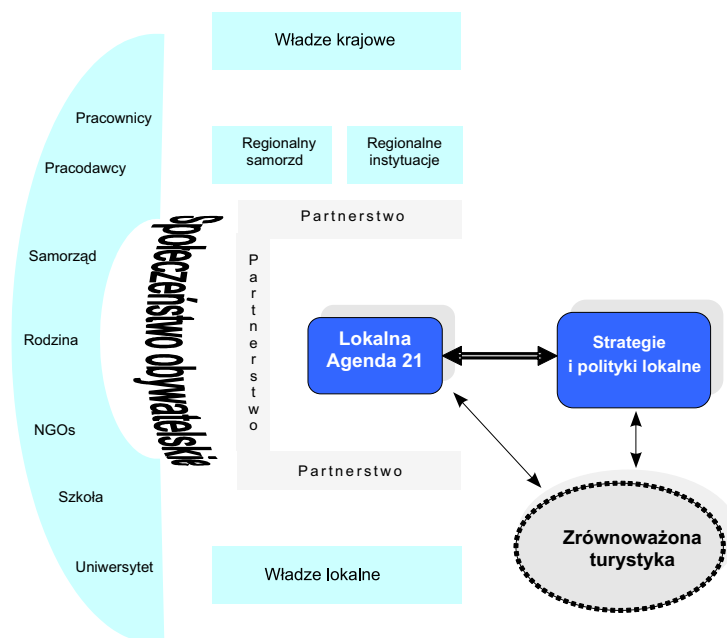
Ważny wkład programowy w rozwoju zrównoważonym na poziomie lokalnym w Europie stworzyła konferencja Johannesburg+Europa¹⁶. Sformułowano „10 kluczowych politycznych refleksji z Kolding”¹⁷. Ich główny nurt dotyczy dialogu z rządami, tak

by strategię zrównoważonego rozwoju mogły być wzmocniane europejską i rządową pomocą na rzecz Agendy 21. Programy Lokalnych Akcji 21 winny stać się integralną częścią narodowej polityki państwa, szczególnie w sektorze ochrony środowiska. Z drugiej strony implementacja Lokalnej Agendy 21 musi być zintegrowana i połączona w sieci, które będą zdolne do wywierania presji na rządy państw.

W „Refleksjach z Kolding” zauważono nowe elementy i sposoby wzmocnienia LA21.

Przede wszystkim wzmocnienia wymaga model partnerstwa publiczno-prywatnego. PPP wymaga dobrze zorientowanego samorządu lokalnego, który jest zdolny jasno zdefiniować kryteria jakości dla każdej produkcji i usługi, które są dostarczane przez sektor prywatny tak, aby być pewnym, że korzyści przypadają zarówno prywatnemu, jak i publicznemu sektorowi. Szczególnym obszarem są porozumienia w ramach tzw. Zielonych Sieci (Green Network)

Drugim elementem wzmocnienia rozwoju lokalnego w ścisłym związku z LA21 jest uświadomienie konieczności integracji lokalnych strategii i polityk. Wszystkie narzędzia, które występują na poziomie lokalnym, takie jak planowanie przestrzenne, budżetowanie, polityka socjalna, polityki komunalne powinny być nakierowane na rozwój zrównoważony. Nowe narzędzia szczególnie niezbędne są do promowania idei rozwoju zrównoważonego wśród mieszkańców oraz motywowania konieczności ich udziału w procesie realizacji Agendy 21. Strategie rozwoju zrównoważonego winny też w coraz większym stopniu uwzględniać prężność środowiska lokalnego.

Rys. 4. Mechanizm wpływu na produkty zrównoważonej turystyki w układzie partnerskich powiązań

¹⁶ *Implementing the outcomes of the World Summit on Sustainable Development by European Local Government, Conference Report, Kolding 2002.*

¹⁷ *The 10 Kolding Key Political Reflection, [in:] Implementing the outcomes..., s. 8–12.*

Trzeci element, który dotąd nie występował w kompetencjach samorządów lokalnych, dotyczy globalnych problemów energetycznych, czynników środowiskowych zmian klimatu i stosunków wodnych. Zmiany te – poprzez globalizację – będą przecież wpływały na warunki życia tych społeczności.

Proces partnerskiej współpracy z uwzględnieniem zrównoważonej turystyki w rozwoju lokalnym przedstawia rys. 4.

Zrównoważona turystyka, w tym turystyka wiejska w powiązaniu z procesem wdrażania LA 21 jest czynnikiem podnoszącym znaczenie nowoczesnego rozwoju lokalnego. Albowiem zarówno gminy wiejskie jak i miejskie są jej beneficjentami. Wiejskie, dlatego, że rozwój uwzględnia zdrowe i korzystne dla środowiska przyrodniczego rozwiązania społeczne w zagospodarowaniu turystycznym obszarów wiejskich. Gminy miejskie także stają się beneficjentami, gdyż negatywne strony nowoczesnej urbanizacji i motoryzacji, które dominują w miastach, są łagodzone poprzez tworzenie szerokiego obszaru rekreacji społecznej odnowy społeczeństw miejskich. Tworzy się rozwój symbiotyczny, w którym zachowania społeczeństwa obywatelskiego w procesie programowania LA 21 mają podstawowe znaczenie.